

25. Mossin J. Equilibrium in a Capital Asset Market// *Econometrica*.-1966.-Vol. 34, N4. -P. 768-783.
26. Markowitz H. M. Portfolio selection: Efficient diversification of investments. Cowles Foundation for Research in Economics at Yale University. — New York, London: John Wiley & Sons, Inc.; Chapman & Hall, Ltd., 1959. — 344 p.
27. Sharpe W.F. Portfolio Theory and Capital Markets. — New York: McGraw-Hill, 1970. -325p.
28. Fama E.F. , Miller M.H. The Theory of Finance. — New York: Holt Rinehart & Winston, 1972. — 346p.
29. Ross S.A. The Arbitrage Theory of Capital Asset Pricing // *Journal of Economic Theory*. -1976.- Vol.13, N 3.- P. 341-360.
30. Engle R. F. Autoregressive Conditional Heteroscedasticity with Estimates of the Variance of United Kingdom Inflation // *Econometrica*.-1982. — Vol.50, N3.- P. 987– 1007.
31. Мандельброт Б., Хадсон Р.Л. (Не)послушные рынки. Фрактальная революция в финансах. —М.: Вильямс, 2006. — 408 с.
32. Кондратенко С.В. Особливості філософської інтерпретації наукоємності у постнекласиці// *Філософія науки: традиції та інновації*. — 2009. — №1. — С.108-115.
33. Управление риском. Риск,устойчивое развитие, синергетика// [http:// risk.keldysh.ru](http://risk.keldysh.ru).
34. Андронов А.А., Витт А.А., Хайкин С.Э. Теория колебаний. — М.: Наука, 1981. — 918 с.
35. Марсден Дж., Мак-Кракен М. Бифуркация рождения цикла и ее приложения. — М.: Мир, 1980. — 366с.
36. Хакен Г. Синергетика. — М.: Мир, 1980. — 406 с.
37. Анищенко В.С. Сложные колебания в простых системах. — М.: Наука, 1990. — 312с.
38. Мун Ф. Хаотические колебания. — М.: Мир, 1990. — 312с.
39. Lorenz E. N. Deterministic nonperiodic flow// *J. Atmos. Sci.* — 1963. — Т. 20, N2. — P. 130–141.
40. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: Наука о взаимодействии.- М.- Ижевск, 2003. — 320с.
41. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 486с.
42. Занг В.-Б. Синергетическая экономика: Время и перемены в нелинейной экономической теории. — М.: Мир, 1999. — 348с.
43. Милованов В.П. Неравновесные социально-экономические системы: синергетика и самоорганизация. — М.: Эдиториал УРСС, 2001.- 264с.
44. Олемской А.И. Синергетика сложных систем: Феноменология и статистическая теория. — М.: Красанд, 2009. — 379 с.
45. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: Применение теории Хаоса в инвестициях и экономике. — М.: Интернет — трейдинг, 2004. — 304с.
46. Царьков В.А. О динамике Ферхюльста и динамике роста капитала в экономике// *Экономика и математические методы*. — 2008. — Т.44, №3. — С.92 — 97.
47. Олемської О.І., Ющенко О.В., Кохан С.В. Синергетична модель економічної структури суспільства// *Журн. фізичних досліджень*. — 2004. — Т.8, №3. — С.268 — 278.
48. Олемской А.И., Кацнельсон А.А. Синергетика конденсированной среды. — Изд. 2-е.- М.: URSS Эдиториал УРСС, 2010.- 334с.
49. Багриновский К.А., Егорова Н.Е. Методы анализа инновационных технологий на основе индекса Фаррела / *Экономика и математические методы*. — 2010. —Т.46, №1. — С.64 — 74.
50. Вітлінський В. В. Моделювання економіки: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 408 с.
51. <http://www.bis.org>
52. Антипенский Р.В. Разработка моделей случайных сигналов// *Компоненты и технологии*. — 2007. — №11. — С.146 — 151.

УДК 336.77:656.1

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТНОГО РИНКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АВТОТРАНСПОРТУ

Даценко М.В.

Значний вплив на кредитний і грошовий ринки України справила фінансова криза. Українська економіка і кредитоспроможність банківської системи значною мірою залежать від взаємовідносин із міжнародними фінансовими організаціями. На сьогодні кредитний ринок України перебуває в стадії подолання негативних наслідків фінансової кризи осені 2008 року. Спостерігається падіння виробничих показників, що негативно відбивається і на діяльності підприємств автотранспорту.

Considerable influence on the credit and money markets of Ukraine was rendered by a financial crisis. The Ukrainian economy and solvency of the banking system to a great extent depend on mutual relations with international financial organizations. Today credit market of Ukraine is in the stage of overcoming of negative consequences of financial crisis of autumn 2008. There is falling of production indexes, that negatively affects activity of enterprises of automobile transport.

Вступ.

Значний вплив на кредитний і грошовий ринки України справила фінансова криза. Українська економіка і кредитоспроможність банківської системи значною мірою залежать від взаємовідносин із міжнародними фінансовими організаціями. На сьогодні кредитний ринок України перебуває в стадії подолання негативних наслідків фінансової кризи осені 2008 року. Фінансова криза осені 2008 року справила суттєвий вплив на дестабілізацію грошового та кредитного ринків України після періоду відносної стабільності в 2001-2007 рр. Спостерігається падіння виробничих показників, що негативно відбивається і на діяльності підприємств автотранспорту.

Основна частина.

Світова та внутрішньоекономічна криза вплинула на всі сфери фінансово-економічного розвитку, в тому числі і на стан кредитного ринку України.

Розглянемо основні тенденції розвитку кредитного ринку України за останні п'ять років.

За результатами статистичних даних, в 2007 р. загальний обсяг кредитних вкладень в економіку країни збільшився на 74.1% — до 426.9 млрд. грн. (рис. 1) [1].

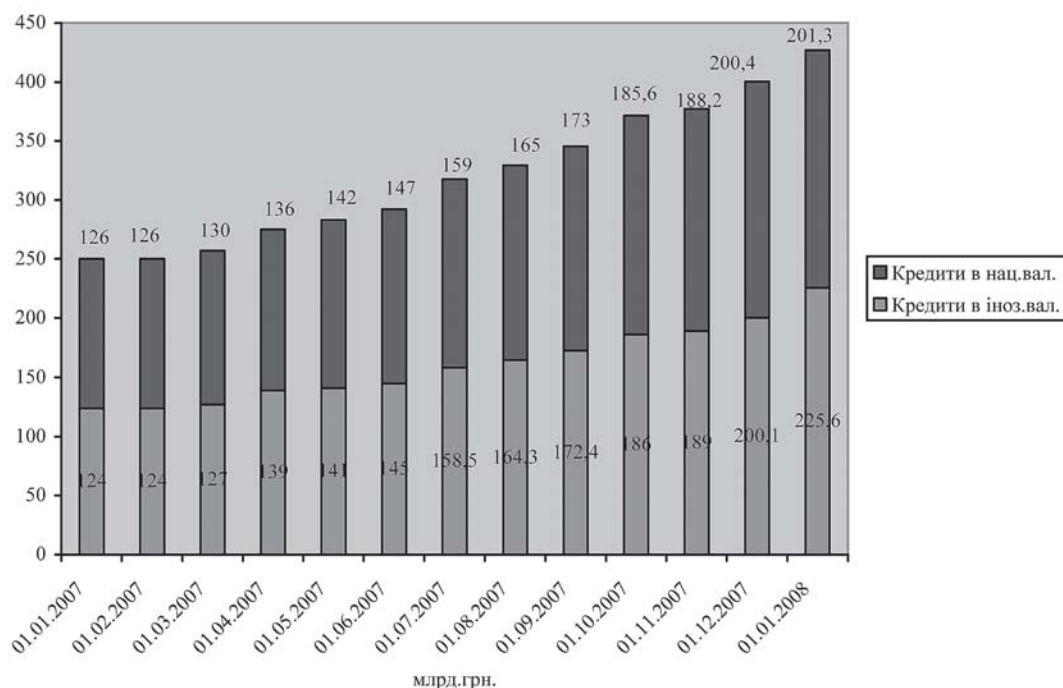

Рис. 1. Динаміка кредитів за видами валют у 2007 р. [1]

Кумулятивний темп приросту кредитних вкладень є найбільшим для цього періоду після відновлення економічного зростання. Банківська система демонструвала достатньо високі темпи кредитування як юридичних осіб (зростання на 62.8% — до 271.4 млрд. грн.), так і населення (на 97.9% — до 155.4 млрд. грн.).

У строковому розрізі позитивним фактором є збільшення в 2007 р. довгострокових кредитів на 85.7% — до 295.4 млрд. грн., питома вага яких у загальному обсязі наданих кредитів збільшилася з 64.9% до 69.2%. Проте, як і в 2006 році, таке зростання значною мірою мало не інвестиційну, а споживчу спрямованість. Свідченням цьому є те, що довгострокові кредити, надані фізичним особам, збільшувалися більшими темпами (103.5%), ніж аналогічні за терміном кредити, надані юридичним особам (на 72.9%) [1].

Загальний обсяг кредитних вкладень (без урахування доходів) у 2008 р. збільшився на 71% до 722.2 млрд. грн. [2]. Темпи зростання кредитних вкладень у річному вимірі після певного підвищення в січні

2008 р. (до 78% з 74% у грудні 2007 р.) надалі мали стійку тенденцію до уповільнення. На динаміку кредитних вкладень значною мірою вплинули кризові події останнього кварталу, коли банки значно знизили свою кредитну активність.

Обсяг кредитів, наданих юридичним особам, у 2008 р. збільшився на 68,8%, населенню — на 75%. Строкова структура кредитів упродовж 2008 р. характеризувалася збереженням на досить високому рівні (65% — 68%) питомої ваги довгострокових кредитів у загальному їх обсязі. Упродовж року обсяг довгострокових кредитів збільшився на 71% [2].

Національний банк України постійно вживав заходів щодо сприяння збільшенню кредитної підтримки банками процесів економічного розвитку. Це виявлялося в забезпеченні постійного доступу до механізмів рефінансування та запровадження нових інструментів підтримки ліквідності банків; наданні певних пільг банкам, що беруть участь у фінансуванні заходів, пов'язаних із Євро-2012; лібералізації вимог до формування банками резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями тощо.

Як результат, незважаючи на зменшення загального обсягу залишків кредитних вкладень (без нарахованих доходів) у 2009 році на 5,5% — до 682,2 млрд. грн., обсяг залишків за кредитами в національній валюті збільшився на 12,7%. Це відбулося за рахунок зростання обсягу залишків за кредитами в національній валюті, наданих юридичним особам (на 23,0% — до 272,4 млрд. грн.), тоді як залишки за такими кредитами фізичних осіб зменшилися (на 18,7% — до 59,3 млрд. грн.) [3].

Значне посилення законодавчих та нормативних обмежень щодо надання кредитів в іноземній валюті було головним чинником зменшення обсягу залишків за кредитами в іноземній валюті (без нарахованих доходів) за 2009 рік на 18,1% — до 350,5 млрд. грн. за рахунок зменшення таких кредитів, наданих як населенню (на 16,6% — до 162,6 млрд. грн.), так і юридичним особам (на 19,3% — до 187,9 млрд. грн.).

У строковій структурі кредитів протягом 2009 року відбулося зниження питомої ваги довгострокових кредитів у загальному їх обсязі до 62,95% (з 68,03% на початку року) [3].

З метою відновлення кредитування реального сектору економіки паралельно із заходами в монетарній сфері Національний банк України вживав заходів для поліпшення якості кредитного портфеля банків.

Зокрема, з метою зменшення навантаження на капітал банків послаблено вимоги до оцінки окремих кредитних операцій. Наслідком таких дій, як засвідчило проведене у IV кварталі Національним банком України опитування ділових очікувань підприємств, стало послаблення п'ятий квартал поспіль оцінки жорсткості кредитних умов [4].

Стимулюючі заходи Національного банку України певним чином активізували інвестиційну функцію банківської системи. Загальний залишок кредитних вкладень у 2010 році зріс на 0,9%, що відбулося виключно за рахунок зростання коштів у національній валюті, які демонстрували помісячний приріст упродовж майже всього 2010 року [1-4].

Обсяг залишків за кредитами в національній валюті за 2010 рік зріс на 10,6%, що обумовлено динамікою залишків за кредитами, наданими юридичним особам, обсяги яких за 2010 рік зросли на 13,4%, тоді як залишки за кредитами, наданими фізичним особам, знизилися (на 2,3%).

Однак залишки за кредитами в іноземній валюті в 2010 році знизилися на 8,3%. Зниження залишків за кредитами, наданими населенню, відбувалося більш прискореними темпами (зниження на 17,2% — з огляду на наявність певних обмежень щодо кредитування фізичних осіб в іноземній валюті), порівняно із залишками за кредитами, наданими юридичним особам (зниження всього на 0,5%). [4].

Оцінюючи кредитну активність банків, слід звернути увагу на дію об'єктивних чинників, які певним чином стримували зростання попиту економічних агентів на кредитні ресурси банків у 2010 році.

Зокрема, суттєве зменшення обсягів кредитування населення (грудневий показник падіння якого 2,4% був найбільшим порівняно з попередніми місяцями 2010 року) пояснюється тенденцією до зростання доходів населення впродовж року та значними доходами, отриманими громадянами напередодні новорічних свят, що об'єктивно зменшило попит на кредити. А одним із факторів, який стримував попит підприємств реального сектору на кредитні ресурси банків, було суттєве покращення їх фінансового стану. Ще одним фактором, який сприяв поповненню обігових коштів та відповідно зниженню попиту на кредитні ресурси з боку підприємств, був випуск у серпні Міністерством фінансів України облігацій внутрішніх державних позик для відшкодування прострочених сум податку на додану вартість на суму 16,4 млрд. грн. Зазначені облігації активно торгуються на ринку і підприємства мають змогу за потреби реалізувати їх для отримання ліквідних коштів [4].

Отже, як свідчать результати аналізу кредитного ринку України в 2009 р. спостерігалось падіння обсягів кредитування з огляду на розвиток кризових явищ в країні та світі. В 2010 р. ситуація на кредитному ринку поступово почала стабілізуватись.

Як справедливо стверджує А.В. Самойлов [5, с. 95], для вітчизняних автотранспортних підприємств, що функціонують на ринку вантажних перевезень, найбільш прийнятними є такі види кредитування:

1) кредити у грошовій формі, надані банківською установою (рідше кредитною організацією, іншими суб'єктами підприємницької діяльності), серед яких: довгострокові, короткострокові кредити, кредитна лінія;

2) лізингові кредити.

З розвитком кризи почали поширюватись комерційні кредити та інвестиційні кредити [5, с. 95].

В нинішніх умовах кризи, інвестиційний кредит, пов'язаний із додатковою емісією цінних паперів, за рахунок продажу яких автотранспортне вантажне підприємство отримує додатковий обіговий капітал. Використання даного виду кредиту несе багато загроз для вітчизняних підприємств, що функціонують на ринку, оскільки, переважно, додаткова емісія акцій використовується вітчизняними акціонерними підприємствами з метою зміни власника контрольного пакета [6]. Вітчизняні автотранспортні вантажні підприємства з метою уникнення недружного поглинання (ситуації, коли власника контрольного пакету акцій спонукають продати пакет або взагалі захоплюють контроль над підприємством силою) [7, с. 35] намагаються уникати інвестиційного кредитування бізнесу.

Починаючи з 2009 р. доступ до банківських кредитів для невеликих автотранспортних вантажних підприємств ускладнився через:

— недостатність фінансових коштів на сплату відсотків за кредитами. І це відбувалось на фоні загального зменшення відсоткової ставки за кредитами в 2009 р. (рис. 2) [1-4];

— недостатню фінансову стабільність, стійкість, відсутність кредитоспроможності за оцінками кредиторів.

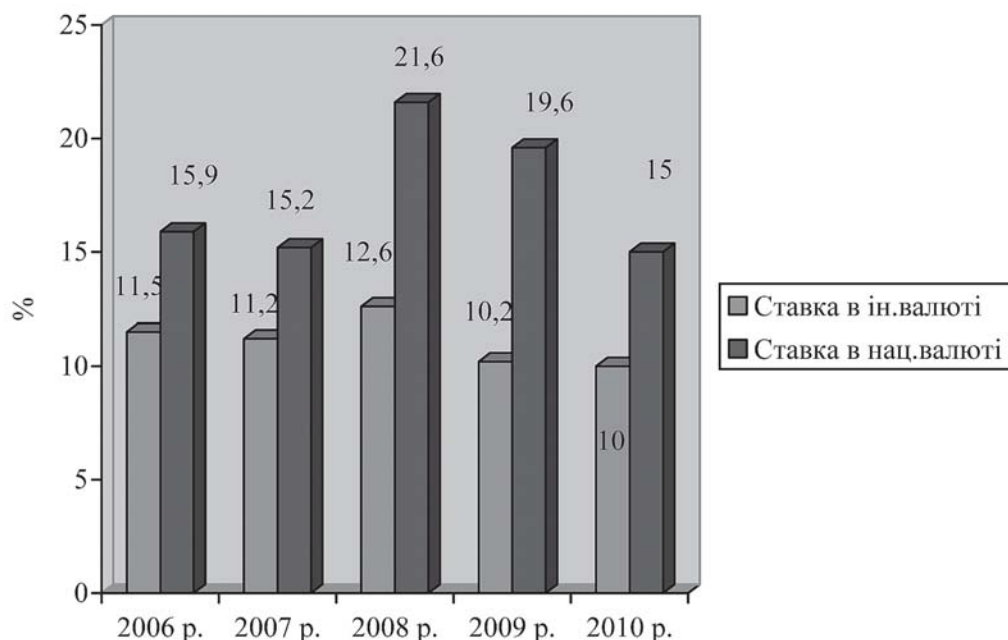

Рис. 2. Динаміка відсоткової ставки за кредитами за 2006-2010 рр. [1-4]

Серед дослідників, що вивчають фінансування діяльності автотранспортних вантажних підприємств [8, 5, 9] існує думка, що зменшення доступності кредитів негативно впливає на обсяги діяльності даних підприємства. В табл. 1 представлено обсяги відправлення (перевезення) вантажів автомобільним транспортом за 2006-2010 рр. [10].

Обсяги відправлення (перевезення) вантажів автомобільним транспортом за 2006-2010 рр. [10-14]

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Відхилення, %			
						2007 / 2006	2008 / 2007	2009 / 2008	2010 / 2009
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Обсяги відправлення (перевезення) вантажів автомобільним транспортом, млн. т	154,8	169,7	186,6	140	158,2	9,6	10,0	-25,0	13,0

Як видно з табл. 1, протягом 2006-2008 рр. відбувалося зростання обсягів відправлення (перевезення) вантажів автомобільним транспортом, а в 2009 р. порівняно з 2008 р. вони зменшились з огляду на розвиток кризи. В 2010 р. порівняно з 2009 р. обсяги відправлення (перевезення) вантажів автомобільним транспортом зросли на 13%, що пов'язане як із збільшенням обсягів кредитування, зростанням ВВП.

Економічний стан України поступово відроджується, що підтверджують темпи економічного розвитку: у 2010 р. ВВП зріс на 4,2 %, індекс зростання обсягів промислової продукції у 2010 р. порівняно з 2009 р. становив 11,0 %. За результатами роботи автотранспортних вантажних підприємств України у 2010 р. можна зробити висновок про поступовий вихід із кризового стану. Активізація виробничої діяльності внутрішньо-орієнтованих галузей промислового комплексу та динамічний розвиток зовнішньоторговельної діяльності забезпечили зростання попиту на послуги вантажного транспорту [11, с. 15]. Як наслідок, зростання загальних обсягів автомобільних перевезень вантажів у 2010 р. порівняно з 2009 р. становило 12,8 % (табл. 1).

Висновки.

З розвитком кризи автотранспортним вантажним підприємствам України, які не є лідерами на даному ринку і входять до категорії малого та середнього бізнесу, отримання кредитів (особливо довгострокових) у грошовій формі від банківських установ стало складнодоступним через відсутність застави, не високу кредитоспроможність, відсутність прибутку для сплати відсотків за кредитом тощо. З огляду на це, широкого розвитку отримують короткострокові кредити (кредитні лінії), комерційні кредити та лізингові кредити. Найбільшого поширення набувають лізингові кредити [5, с. 95].

Розвиток світової та внутрішньоекономічної кризи вплинув на всі сфери фінансово-економічного розвитку, в тому числі і на стан кредитного ринку України. Як свідчать результати аналізу кредитного ринку України в 2009 р. порівняно із стрімким зростанням в 2008 р. спостерігалось падіння обсягів кредитування з огляду на розвиток кризових явищ в країні та світі. В 2010 р. ситуація на кредитному ринку поступово почала стабілізуватись.

Для вітчизняних автотранспортних підприємств, що функціонують на ринку вантажних перевезень, найбільш прийнятними є наступні види кредитування:

- кредити у грошовій формі, надані банківською установою (рідше кредитною організацією, іншими суб'єктами підприємницької діяльності), серед яких: довгострокові, короткострокові кредити, кредитна лінія;
- лізингові кредити.

З розвитком кризи почали поширюватись комерційні кредити та інвестиційні кредити [5, с. 95].

На сьогоднішньому етапі розвитку кризи, інвестиційний кредит, пов'язаний із додатковою емісією цінних паперів, за рахунок продажу яких автотранспортне вантажне підприємство отримує додатковий обіговий капітал. Використання даного виду кредиту несе багато загроз для вітчизняних підприємств, що функціонують на ринку, оскільки, переважно, додаткова емісія акцій використовується вітчизняними акціонерними підприємствами з метою зміни власника контрольного пакета [6].

Література

1. Монетарний огляд за 2007 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2007/2007.pdf

2. Монетарний огляд за 2008 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2008/2008.pdf
3. Монетарний огляд за 2009 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2009/2009.pdf
4. Монетарний огляд за 2010 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2010/2010.pdf
5. Самойлов А.В. Кредитование автотранспортной сферы [Текст] / Самойлов А.В. // Вестник ТГУЭиФ. — 2010. — № 4. — С. 91-100
6. Ватаманюк М. Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки [Текст] / Ватаманюк М. // Фінанси України. — 2004. — № 12. — С. 69-76.
7. Селиванова И. Правовые аспекты поглощения компаний в Украине [Текст] / Селиванова И. // Юридичний радник. — 2006. — № 3 (11). — С. 35-38.
8. Климчук Я.К. Влияние кризиса на деятельность предприятий в сфере грузовых автоперевозок [Текст] / Климчук Я.К. // Вестник ОУЭБ. — 2010. — № 12. — С. 56-61
9. Григорьян Т.А., Карамышева И.И. Планирование на автотранспортном предприятии [Текст] : учеб. пособ. / Т.А. Григорьян, И.И. Карамышева. — Тюмень : Изд-во ТюмГНГУ, 2008.— 138 с.
10. Вантажні перевезення за 2006-2010 рр. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Реалізація потенціалу транспортної інфраструктури України в стратегії посткризового економічного розвитку [Текст]. — К. : НІСД, 2011. — 37 с.

УДК 336.1:657.6:625.7/8

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПІДПРИЄМСТВ

Кандидат економічних наук Дегтярьова О.М.

В статті висвітлюються теоретичні засади організації проведення моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. В роботі розкрито сутність моніторингу, визначені етапи його проведення, що дозволило з'ясувати роль моніторингу в процесі прийняття управлінського рішення.

Article is devoted working out of theoretical bases of the organization of carrying out of monitoring of financially-budgetary discipline of the enterprises. In work the essence of monitoring is opened, stages of its carrying out that has allowed to establish a role of monitoring in the course of acceptance of the administrative decision are defined.

Постановка проблеми. Масштабність фінансових порушень змушує державу здійснювати постійний контроль за витрачанням державних коштів, шукати шляхи зміцнення фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. Моніторинг фінансово-бюджетної дисципліни дозволяє оцінити її стан на підприємстві з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Для прийняття раціональних управлінських рішень важливим є систематичний аналіз і максимально точне прогнозування динаміки ряду фінансово-економічних показників, що можливо зробити тільки на основі об'єктивної системної інформації. Проте на теперішній час в Україні немає єдиного правового поля функціонування моніторингу. Незважаючи на розмаїття теоретичних та прикладних досліджень зі створення та функціонування систем, у науковій літературі майже не міститься теоретичних розробок, спрямованих на організацію моніторингу стану фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. Крім того, права та обов'язки органів контролю, які мають право проводити моніторинг, регламентовано окремими законодавчими актами відповідно до їх статусу, проте єдиного вираженого закону, який би чітко визначав поняття «фінансово-економічний контроль», «моніторинг», «фінансово-бюджетна дисципліна», «суб'єкт», «об'єкт» контролю та моніторингу, форми, методи контролю, інформаційну базу, ефективність заходів контролю та моніторингу на сьогодні в Україні не існує, що дає нам підстави для його науково-методологічного створення та дослідження.

Аналіз публікацій та постановка завдання. Проблемам створення та функціонування системи моніторингу достатньо приділено уваги в працях вітчизняних та зарубіжних учених, але майже немає теоретичних розробок, пов'язаних з організацією моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств.

Розробленість досліджуваної теми не однакова стосовно її окремих аспектів. Проблемам створення та функціонування системи фінансового моніторингу приділяли увагу в своїх працях І.О. Бланк, П. Єго-